

... a On bol pri tom

Mária Miniariková

BOL SOM PRI TOM / Being There / USA 1979, 130 min.
RÉŽIA: Hal Ashby. **SCENÁR:** Jerzy Kosinski, Robert C. Jones.
KAMERA: Caleb Deschanel. **STRIH:** Don Zimmerman.
HUDBA: Johnny Mandel. **HRAJÚ:** Peter Sellers, Shirley MaLaine,
 Melvyn Douglas, Jack Warden, Richard Dysart a ďalší.

Z FILMOV:

- 1986: 8 miliónov spôsobov ako zomrieť (8 Million Ways to Die)
- 1978: Návrat domov (Coming Home)
- 1976: Cesta ku sláve (Bound for Glory)
- 1975: Šampón (Shampoo)
- 1973: Posledná eskorta (The Last Detail)
- 1971: Harold a Maude (Harold and Maude)
- 1970: Pán domáci (The Landlord)

„Rád sa dívam.“ Veta, ktorá nás sprevádza celým filmom ako istý refrén, ako niečo, čo nám pripomína v konkrétnych momentoch hlavnú myšlienku filmu, ako ľudská existencia, ktorá dávno vymenila prežívanie života za jeho sledovanie, pozorovanie, avšak o to povrchnejšie. Veta odznieva v rôznych kontextoch a situáciách a divákovi, podobne ako ostatným postavám príbehu, dáva zakaždým iné významy. Vždy rovnako „prednesená“ Chanceom (Peter Sellers), vo svojej jednoduchosti, myslená prouto so svojím explicitným významom. Chance sa totižto rád díva na televíziu. Predstavuje pre neho jediné spojenie s okolitým svetom, nevie rozlíšiť, čo je realita a čo už fikcia, a nijako sa nad tým ani nezamýšľa. Po smrti „starého pána“ je Chance nútený vystahovať sa z domu, kde pracoval ako záhradník od detstva, a nič iné než múry obklopujúce jeho pestovateľnú záhradu nepozná. Výstup z domu do špinavých ulíc, plných odpadov a pochybných existencií, prekvapivo nie je pre neho nijak šokujúci. Ale to je pre neho typické. Chance neprežíva nič mimoriadne emotívne. Zhodou okolností sa dostáva do iného domu – k bohatému a vplyvnému podnikateľovi Benjaminovi Randovi (Melvyn Douglas) a jeho žene Eve (Shirley MaLaine). Chanceova priamosť a jednoduchosť vo vyjadrovaní upúta Bena aj Eve a vidia v ňom génia svojej doby, ktorého momentálne Amerika „potrebuje“.

Bol som pri tom je poslednou kritikmi oceňovanou snímkou Hala Ashbyho, ktorý svoju filmovú kariéru zasvätil netradičným látkam s mierne kontroverzným podtónom. Známa je napríklad romanca *Harold a Maude* (Harold and Maude, 1971), ktorej nestereotypné filmové postavy – mladík so samovražednými sklonmi a vitálna osemdesiatnička – prežijú romantickú lásku. Film poukazuje na skostnatené predsudky o mladosti a starobe, smrti a živote a o láske. Ashbyho prvý film *Pán domáci* (The Landlord, 1970) spojením atypických charakterov, vtipným a ironizujúcim spôsobom komentuje rasové, triedne a politické spoločenské rozdiely v súdobej Amerike. Protivojnový podtext a odpor k autoritám je zase cítiť z filmov *Posledná eskorta* (The Last Detail, 1973) a *Návrat domov* (Coming Home, 1978). Ashbyho tvorba, najmä tá zo sedemdesiatych rokov, keď vytvoril najzaujímavejšie

diela, je spájaná s Novým Hollywoodom. Ashby sa síce nestal výrazne inovatívnym na formálnej úrovni ako jeho kolegovia, ktorí boli otvorení k naratívny technikám presadzujúcim európsky umelecký film, ale jeho príbehy sa približovali mladému modernému človeku. Bolo potrebné upustiť od konzervatívnych tradícií. Jeho filmy sú charakteristické inteligentným humorom s dávkou irónie, sú založené na atmosfére, vykreslení pováh a psychologickú nejednoznačnosť postáv.

Bol som pri tom nie je iba príbehom jednoduchého Chancea. Chance je prostredník, ktorý nás sprevádza politickým, ekonomickým, morálnym a mediálnym svetom americkej spoločnosti. Všetky tieto štyri „odvetvia“ sú zastúpené vo vedľajších postavách, na ktoré Chance mimoriadne zapôsobí. Nie preto, že by ako tabula rasa bol nevinný a úprimný, ale preto, že on je ich zrkadlom. Chance má tendenciu napodobňovať všetko, čo vidí v televízii. Nemá osobnosť a charakter. Preto ho miluje toľko ľudí, lebo vytvára ich vlastný obraz. Jeho šatník je zložený z exkluzívnych kúskov šitých priamo na mieru, čo z neho robí váženého a bohatého muža. To, že ide o šatstvo zdedené po pánovi, ktorému sa stal o záhradu, sa Ben a Eve nedozvedia. Na stretnutí s prezidentom vie Chance relevantne rozprávať iba o záhradníctve, čoho sa prezident chytí a Chancea cituje vo svojom prejave. Prázdne reči zaobalené metaforou o stagnujúcej zime, za ktorou bude nasledovať úrodná jar, majú upokojiť nespokojných voličov. Frustrovaná Eve myslí na svoje vlastné uspokojenie natoľko, že si nedokáže všimnúť a pripustiť nezaujem zo strany Chancea, neschopného prejavovať milostné a sexuálne city. Média sa zatiaľ pokúšajú všemožnými prostriedkami získať informácie o jeho minulosti a možných „klepoch“, než aby sa zaujímali o seriózne problémy. Rovnako všetky fragmenty z televízie, ktoré vo filme vidíme, zobrazujú iba primitívne programy poskytujúce rýchlu a lacnú zábavu pre konzumentov. Dopyt po printových novinách klesá a Chance to jednoducho zhrnul tak, že on noviny nečíta, rád sa díva.

Nakoniec si režisér pripravil aj niečo pre tých, čo sa „radi dívajú“. Nejednoznačný a nečakaný záver nás núti rozmýšľať o Chanceovi na ďalšej úrovni.

„Chancea spájajú zaujímavé paralely s Ashbyom, ktorý bol akoby jeho alter ego. Chance je priamočiary tak, ako bol Ashby komplexný. Obaja mali spoločnú mäkkosť v hlase a pôvabný, jemný prístup k životu, ktorý z nich robil veľmi milované a ctené osoby. Rovnakú majú aj túžbu držať sa vzadu, ticho sledovať, nie komentovať a zapojiť sa. V Chanceovom prípade práca (v záhrade) dominuje nad jeho myšlienkami a je jedinou vecou, ktorá mu prináša skutočné, hlboké potešenie. Ashbyho vzťah ku kinematografii bol identický.“ (Nich Dawson, Being Hal Ashby: Life of a Hollywood Rebel, 2009)

